

KUR'ANÎ TEBLİĞDE TERĞİB VE TERHİB METODU THOUGHT AND METHOD METHOD IN QUR'AN' COMMUNICATION

Mahmut SÖNMEZ*

Öz

İnsanı yaratıp rehber olarak Kur'an-ı Kerim'i gönderen ve onu diğer yaratılmışlardan üstün kılan vasıfların başında gelen "beyan" nimeti ile taltif eden Yüce Allah, belağatın zirvesinde olan bu Kitapta tebliğin, bir başka ifade ile "Dine Davet" in en güzel örneklerini de talim etmiştir. Bir tebliğ ve irşad kitabı da olan Kur'an-ı Kerim, dine davetin zaruretinden olarak değişik üsluplarla delil getirmiş, bu şekilde muhataplarını tekrar ile usandırmamayı ve onların dikkatlerini sürekli canlı tutmayı hedeflemiştir. Bu cümleden olarak muhataplarına aynı hakikati farklı üsluplarla anlatan Cenab-ı Hak, Kur'an'da bazen de "terğib ve terhib" metodu ile de insanlara hitap etmiştir.

İnsanın iki özelliği olan korku ve ümidin (havf ve recâ) dengede tutulmasına Kur'an büyük bir önem verilmiştir. Dinin müminlere vaad ettiği mükâfatla, dini inkâr edenlere verilecek cezalar arasında bir denge gözetilmiş; bu mükâfat ve cezanın insanlara duyurulmasına da terğib ve terhib denilmiştir. Kur'an-ı Kerim ve hadislerde terğib ve terhib daima dengeli olarak yer almış; bir müjdenin zikredildiği yerde genellikle bir uyarı ve sakındırma ayeti hemen onu takip etmiştir.

Kur'an, mevcut terğib ve terhiblerde teşbih, temsil, tasvir gibi sanatlara; kıssa ve mesel gibi formlara başvurmuştur. Bu anlatım metotlarının yanında "Allah sever, buğzeder"; "veyl olsun, lânet olsun" gibi değer hükümleri taşıyan ifadelerle muhataplara verilmek istenen mesaj daha etkili bir şekilde sunulmuştur. Kur'an'da terğib ve terhib üslubu, daha ziyade iyilikleri emredip kötülüklerden sakındırmada kullanılmıştır. Terğib ve terhib üslubuna muhatapların kalbine tesir etmek, dinin temel prensiplerini, emir ve yasaklarını zihinlerine silinmeyecek şekilde nakşetmek bunların uygulamaya konulmasını sağlamak için yer verilmiştir.

Kur'an'da müminleri iyiliğe teşvik edip kötülüklerden sakındıran her âyet, üslup itibarıyla terğib ve terhib kapsamında değerlendirilebilir. Fakat bu konu çalışmamızın sınırlarını aşacağından dolayı biz sadece direkt bu konuyla ilgili ayetler üzerinde duracağız.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Tebliğ, Terğib, Terhib, Metod.

Abstract

Almighty Allah, who created the human being as a guide and sent the Holy Quran with the blessing of "declaration gelen, w n invitation to Religion ine. He also trained examples. As a necessity of the invitation to religion, the Qur'an, which is also a communiqué and hich is one of the qualities that make him superior to other creatures, is the most beautiful of the communiqué, in other words, Davet I an irshad book, has brought evidence in different styles, thus aiming not to irritate its interlocutors again and to keep their attention alive. In this sentence, Cenab-ı Hak, who tells his interlocutors the same truth in different styles, sometimes addresses people in the Qur'an with the method of erg terğib and terhib bazen.

Great importance has been given to the balance of the two characteristics of human fear and hope (havf and recâ). There was a balance between the reward that religion promised to the believers and the punishments to be given to those who deny religion; the announcement of this reward and punishment to people was called terğib and terhib. In the Qur'an and the hadiths, Terğib and Terhib have always been balanced; where a gospel is mentioned, a warning and cautious verse followed immediately.

The Qur'an, in the existing terğib and terbib to diagnose, representation, arts such as depiction; short forms such as short and parable. In addition to these methods of expression, "Allah loves, buğzüz"; The message that is intended to be given to the interlocutors with expressions bearing value provisions such as yl veyl, curse ols has been presented more effectively. In the Qur'an, terğib and terhib style are used to order goodness and to avoid evil. Terğib and terbib style to influence the hearts of the interlocutors, the basic principles of religion, orders and prohibitions in their minds to embellish them in order to ensure the implementation of these are given.

In the Qur'an, every verse that encourages believers for good and avoids evils can be evaluated in terms of terğib and terhib. However, since this subject will exceed the limits of our study, we will only focus on the verses directly related to this subject.

Keywords: Qur'an, Notification, Terğib, Terhib, Method.

GİRİŞ

Ra-ğı-be fiilinin tefil babına intikalinden türemiş bir isim olan "terğib", bir kimseyi bir şeye teşvik edip hurslandırmak demektir (İbn Manzûr, 1968, I, 422). Terğib, etkileyici ifadeler ile herhangi bir şeye özendirmek, darb-ı mesel ve kıssalarla o şeye teşvik etmek ve yumuşaklıkla bir alışkanlık kazandırmak anlamlarına gelmektedir (Görmez, 2011, XXXX, 508-509). Ayrıca terğib dinin iyi, güzel, doğru ve faziletli

*Dr. Öğr. Üyesi, İğdir İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, mahmutsonmez25@hotmail.com.

kabul ettiği şeylere özendirip teşvik etmek demektir.

Terhîb ise, korkma anlamına gelen ra-hi-be, fiilinin tefil babına nakledilmesi ile türetilmiş bir isim olup "korkutmak ve sakındırmak" manalarına gelmektedir (İbn Manzûr, 1968, I,43). Terhib, bir kimseyi korkutarak sakındırmak ve bir şeyden kaçınmasını sağlamaktır (Görmez, 2011, XXXX, 508-509). Ayrıca terhîb, dinin kötü, yanlış ve günah olarak nitelendirdiği söz ve davranışlardan sakındırıp uzaklaştırmayı ifade etmektedir.

Terğîb ve terhîb terimleri Kur'an'da geçmemekle birlikte rağbet ve rehbet köklerinden türeyen çeşitli kelimeler sözlük anlamlarıyla kullanılmışlardır. Bunlardan ra-ğ-ı-be fiili bir yerde mastar olarak (Enbiya, 21/90), yedi yerde de fiil olarak geçmektedir. (en- Nisa, 4/127; el-İnşirah, 64/8; et-Tevbe, 9/120; el-Bakara 2/130; et-Tevbe 9/59, 120; el-Meryem 19/46; el-Kalem 68/32). Bu fiil Nisa Sûresinde "istemek, arzulamak," (ter-ğ-e-bu-ne) Tevbe Sûresinde "kendisini başkasına tercih etmek, ondan üstün görmek," (yer-ğ-e-bu-ne) (Tevbe, 9/120) keza aynı Sûrenin 59. Ayeti ile Kalem Sûresinde "yönelmek, gönül bağlamak" anlamında kullanılmıştır. Bakara Sûresinde "yüz çevirmek" ve Meryem Sûresinde ise; "ummak" manasında kullanılmıştır.

Ra-hi-be fiili ve onun türevleri de korkutmak, (el-A'râf 7/116; Bakara, 2/40; en-Nahl, 16/51; el-Mâide, 5/82; et-Tevbe, 9/31, el-Enbiyâ, 21/90; el-Kasas, 28/32; el-Hadîd, 57/27; el-Haşr, 59/13), korkutup yıldırma (el-Enfâl 8/60) ve ürkütmek anlamlarında kullanılmıştır. Enbiyâ Suresi 90. Ayetinde ise; bu iki kelime mastar olarak birlikte kullanılmıştır.

1-Kelamın Kısımları ve Hitabın Tabakaları

Yüce Allah Kur'an'da Hz. Peygamber'e (s.a.s) hitaben; "Rabb'inin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et! Rabbin, kendi yolundan sapanları en iyi bilendir ve O, hidayete erenleri de çok iyi bilir"(en-Nahl, 16/125) buyurmuştur. Ayette ifade edilen "mevize; bir kimsenin kalbinin yumuşamasına vesile olacak sevap ve ikâba dair söz söylemek, nasihat ve öğüt vermek diye de ifade edilmiştir (el-Cevherî, 1377, III, 1171; Asım Efendi, ts. III, 178; Asım Efendi, 1272, 1494). Güzel öğütle davet etmek; yumuşak şekilde kalplere girmeyi, tatlılıkla, duyguların derinliklerine inmeyi gerektirir. Gereksizce azarlama ve zorlamaya başvurmamayı icap ettirir (Kutub, 1980, IV, 154). Kur'an'ın birçok âyetinde, O'nun müttakiler için bir öğüt olduğu ifade edilerek, Kur'an'ın bu yönüne dikkat çekilmiştir. Bu açıdan ayetteki 'mevize-i hasene, bazı müfessirler tarafından da terğîb ve terhib olarak yorumlanmıştır (Görmez, 1997, 272).

Kur'an-ı Kerim, ele aldığı meseleleri gayet üstün, metin ve haşmetli bir şekilde ele almıştır ki; buna "beyanındaki beraat" denilir. Kelamın terğîb ve terhib, medh ve zemm, isbat ve irşad, ifham (افهام) ve ifham (افحام) gibi kısımları ve tabakaları vardır. Bütün bu kısım ve tabakalarda Kur'an'ın beyanı en yüksek mertebededir (Eren, 2016, 195).

Kur'an neye terğîbte bulunmuşsa, gönülleri ona şiddetle meylettirmiş, neden sakındırmışsa, nefsi de kanaate sevkedecek şekilde ondan uzaklaştırmıştır. Neyi methetmiş ise, onu göklere çıkarmış, neyi kötülemişse, onu yerin dibine batırmıştır. Neyi isbat etmişse, onu akla tam kabul ettirmiş, Neye irşad etmişse, insanı ona sevk etmiştir. Neyi anlatmak istemişse, onu kolayca anlatmış, zihne ve kalbe yerleştirmiştir. Hangi konuda muhatabı susturmak istemişse, onu tam olarak susturmuştur (Eren, 2016, 195).

Kur'an'da müminleri iyiliğe teşvik edip kötülüklerden sakındıran her âyet, üslûp itibarıyla Terğîb ve terhîb kapsamında değerlendirilebilir. Fakat bu mevzu çalışmamızın sınırlarını aşacağından dolayı biz sadece bu konuyla direkt ilgili olan ayetler üzerinde duracağız. Kur'an'ın kıssa, teşbih ve temsiller sunumuyla muhatablarını nasıl tebşir ve inzar ettiğini ortaya koymaya çalışacağız.

2-Kıssalar ile Terğîb ve Terhîb

Lügatte bir kimsenin izini takip edip ardınca gitmek, birisine bir sözü beyan edip açıklamak (el-Cevherî, III, 1051; İbn Manzûr, 1968, III, 102; Asım Efendi, 1227, II,1204) anlamlarına gelen kıssa; istilâhî olarak ise; yalan ihtimali ve hayalin karışması mümkün olmayacak bir tarzda tarihin derinliklerinde kaybolmuş, unutulmuş veya bazı izleri insanlığın hafızalarında varlığını koruyabilmiş hadiselerin muhatablarına adeta olaylara yeniden bir canlılık vererek anlatılması, (Şengül, 1994, 46) diye tarif edilmiştir.

Asıl maksadı, insanları hidayete ulaştırmak olan Kur'an (el-İsra, 17/19), kıssalar ile geçmiş peygamberler ve ümmetlerinin durumlarını muhatablarına naklederken, bunun yanında bazı mümin ve kâfir kulların ibretli olayları ile dikkat çekici münferit kıssalarını da anlatmıştır. Kur'an, bu hedefi daha iyi gerçekleştirip muhatablarının zihinlerine iyice yerleştirmek için de, kıssaları nakletmiş, bu şekilde mücerret mana ifade eden âyetler ile insanlığa bildirilen prensip ve esaslar "kıssalar üslubu" ile umumun anlayacağı bir şekilde amelî ve çarpıcı olarak tebliğ edilmiştir (Şengül, 1994, 71).

Kıssalar, geçmiş kavimlerin başlarına gelen çeşitli musibetleri bildirerek muhatabların ders ve ibret almalarını sağladığı gibi, onları "irşad ve terbiye etme" görevini de gerçekleştirmeyi gaye edinmişlerdir.

İnsan, fıtratı itibarıyla geçmişle ilgili haberlere karşı aşırı derecede bir ilgi duyar. Özellikle de yaşanmış kıssaları öğrenme merakı daha fazladır. Bu kıssaları dinlerken, gayr-i ihtiyarı olarak, onlardan ders ve ibret alacağı da şüphe kabul etmez bir gerçektir.

2.1-Salih Kulların Mükâfatlandırılması

Kur'an, kıssalarda anlatılan müsbet ve menfi şahsiyetleri ve onların akıbetlerini bildirmek suretiyle, insanları, hayır kanadını temsil eden fert ve toplumların örnek hayatlarına özendirerek, benzer bir hayatı yaşamaya teşvik etmiştir. Şer kanadındakilerin tavır ve yaşantılarını ve bunun neticesi olan sû-i akıbetlerini bildirerek muhatabı, onlara benzer yaşayış biçimi içinde olmaktan sakındırmıştır. (Yıldırım, 1979, 39)

Mesela, Saffat suresinde Hz. Nuh, İbrahim, Musa, Harun ve İlyas'ın (a.s.) kıssaları zikredildikten sonra; *إِنَّا كَذَّبْنَا نَجْرِي الْمُحْسِنِينَ* "İşte Biz iyi davrananları böyle mükâfatlandırırız." (es-Saffat, 37/80) ayeti beş defa tekrar edilmiştir. Keza Cenab-ı Hak Enbiya suresinde kendisinin birliğini, peygamberlik ve âhiretin varlığını gösteren delilleri anlattıktan sonra 51. Ayetten itibaren peygamberlerin kıssalarını ve birçoğunun başlarına gelen belaları zikretmiştir. Daha sonra onlara değişik şekillerde gönderdiği yardımını beyan ederek; *وَكَذَلِكَ نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ* "...İşte biz müminleri böyle kurtarıyoruz." (el-Enbiya,21/88) diye kendisine iman eden kullarını içinde buldukları sıkıntılardan kurtardığını beyan buyurmuştur.

Bu ifade ile Cenab-ı Hakk'ın Kâinata geçerli olan bir kanunu, bir sünneti vurgulanmıştır ki; bu kanun da "ehl-i hak, sonunda ehl-i küfre galip olacak; iyiler, hak ettikleri mükâfatı kesinlikle kazanacaklardır." Bu benzeri ayetler ile Cenab-ı Hak mümin kulları teselli ederek onlara moral aşlamış; üzerinde buldukları yolun nebiler, Sıddıklar ve Salihlerin yolları olduğu hatırlatarak o nurani kafiyeyle iltihak için gibi davranmaya teşvik etmiştir.

Aynı şekilde Yüce Allah peygamberlerini ve onlara inanan mümin kullarını feci akıbetten koruyacağını şu ayetle ifade buyurmuştur: *بِز, سَنَّا نُنْجِي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا كَذَلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِي الْمُؤْمِنِينَ* "Biz, sonra peygamberlerimizi ve aynı şekilde iman edenleri kurtarıyoruz. İnananları üzerimize bir borç olarak kurtaracağız." (el-Yunus, 10/103). Ayetin tefsiri ile ilgili olarak Razi şu tesbitleri yapmıştır: Ayetin makablindeki/öncesindeki *فَهَلْ يَنْتَظِرُونَ إِلَّا مِثْلَ أَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ قُلْ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ* (acıklı) günlerinin benzerlerinden başkasını mı bekliyorlar?(el-Yunus, 10/102). Bu ifadenin anlamı "Onlar, ancak geçmiş ümmetlerin başına gelen günler (azaplar) gibi günlerin başlarına gelmesini beklerler" demektir. Bu ayette geçmiş peygamberlerin, kendi dönemlerindeki kâfirleri, değişik azapların başlarına geleceği günler ile tehdit ettiklerini; onların ise, peygamberleri yalanlayıp alalı bir şekilde "azapların hemen gelmesini" istedikleri kastedilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s) zamanındaki kâfirler de böyle yapıyorlardı. Hak Teâlâ daha sonra, Peygamberine, "Haydi bekleyin. Şüphesiz ben de sizinle beraber bekleyenlerdenim" demesini emretmiştir. Daha sonra Cenâb-ı Hak, *İnananları üzerimize bir borç olarak kurtaracağız.* İfadesine gelince; Biz (ehl-i sünnet), bunun Allah Teâlâ'nın vaadi ve hükmü sebebi ile Allah üzerine bir hak olduğunu söylüyoruz. Yoksa bunun, kulun haketmesi ile meydana gelen bir hak ve vacip olduğunu söylemiyoruz. Çünkü kulun, yaratıcısı üzerinde hiçbir hak sahibi olmadığı sabittir (er-Râzi, 1402/1981, XX, 483).

Bu şekilde Hz. Peygamber (s.a.s) ve O'nun şahsında kıyamete kadar gelecek olan müminlerden, sıkıntılara karşı sabretme, Allah yolunda eziyetlere katlanma ve Allah düşmanı müşrikler karşısında kendilerini metin tutma hususunda önceki peygamberleri örnek almaları istenmiştir. Şartlar ne kadar olumsuz olursa olsun asla ye's ve ümitsizliğe kapılmadan Allah'ın yardımının er veya geç kendilerine ulaşacağına inanmaları dersi verilmek istenmiştir.

Kur'an-ı Kerim, başta Hz. Muhammed (s.a.v) olmak üzere bütün peygamberler ve onlara gönülden inanmış o müminler topluluğunda biz inanan müminler için güzel örnekler bulunduğunu ifade etmiştir (el-Ahzab, 33/21; el-Fatiha, 1/ 6-7; en-Nisa, 4/69; el-Mümtehine, 60/4). Bütün yönleriyle beşeriyete örnek olacak o nuranî silsilenin çok zor ve ağır imtihanlarla dolu hayatlarını muhataplarının nazarlarına arz ederek, onların numûne-i imtisal olacak hal ve davranışlarını taklit etmeye teşvik etmiştir.

2.2-Asi ve İnkârcıların Cezalandırılması

Yüce Allah, Kur'an'da peygamber kıssalarına yer vererek onların tebliğine kulak tıkayan kavimlerin başlarına gelen çeşitli felaketleri bildirmiş; onlar gibi davranarak inkâr edip büyüklenen kimselerin de benzeri akıbetlere düşürülecekleri dersini vermiş (Kılıç, 1984, 354), insanları onların akıbetlerinden ders ve ibret alarak benzeri fiilleri işlemekten sakındırmaya çalışmıştır.

Bu cümleden olarak Hz. Nuh'un (a.s) kavminin helaki ile ilgili olarak şöyle buyurmuştur:

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَأَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ*
فَأَنْجَيْنَاهُ وَأَصْحَابَ السَّفِينَةِ وَجَعَلْنَاهَا آيَةً لِلْعَالَمِينَ

"Andolsun ki biz Nuh'u kendi kavmine gönderdik de o bin yıldan elli yıl eksik bir süre onların arasında kaldı. Sonunda onlar zulümlerini sürdürürken tufan kendilerini yakalayverdi. Onu ve gemide bulunanları kurtarıp o gemiyi

ve o hadiseyi bütün insanlara ibret vesilesi yaptık." (el-Ankebût, 29/14-15; Ayrıca bkz. Eş-Şuara, 26/119; el-A'raf, 7/64, 72).

Benzer şekilde Lut, (es-Secde, 32/26; es-Saffat, 37/137, 138; el-Hicr, 15/75, 77), Sebe' (es-Sebe, 34/15), Ad (eş-Şuara, 26/139) ve Semûd kavimleriyle (eş-Şuara, 26/158) Ashab-ı Eyke'nin helak edilmelerinde ibretler olduğunu bildirerek, onların acı sonlarına benzer bir durumla karşılaşılmasını için, insanları uyarılmış ve onlardan geriye kalan ibretlik kalınlardan dersler alınmasını istemiştir.

Bu ve benzeri âyetlerle Cenâb-ı Hak, peygamberler vasıtasıyla gönderdiği mesajı dinlemeyip, nefis ve hevaları doğrultusunda hareket ederek yeryüzünde zulüm ve haksızlık yapan kimselerin akıbetlerinin hep helak olduklarını gözler önüne sermekte ve muhatapların, onların o sû-i akıbetlerinden ders ve ibretler almalarını istemektedir.

Allah'ı inkâr eden, puta tapan, elçilerini dinlemeyip en kötü fuhuş ve ahlaksızlığı irtikâb etmekten çekinmeyen, ölçü ve tartıda hile yaparak haksız kazanç elde etmek isteyen toplumların eninde sonunda dünyada şiddetli azapla; ahirette de ebedi cehennemle cezalandırılacaklarını tarihî gerçekler olarak ibretlerimize sunmuştur.

Cenâb-ı Hak Kur'an'ın birçok âyetinde; "Yeryüzünde gezin-seyahat edin" veya "yeryüzünde gezip dolaşmıyorlar mı?" buyurarak muhataplarını geçmiş kavimlerin hallerini araştırmaya, onlardan geriye kalan ibretli manzaralardan dersler çıkarmaya teşvik etmektedir. Muhataptan öncekilerin, (er-Rum, 30/9; el-Yusuf, 12/109; izah için bkz. er-Râzî, 1402/1981, IX, 339; Kutub, 1980, VIII, 490) yalanlayanların, (el-En'am, 6/11; Âl-i İmrân, 3/137; en-Nahl, 16/36; el-Hacc, 22/ 45-46; izah için bkz. et-Taberi, 1954, VII, 154; Râzî, 1402/1981, XVI, 350; el-Alusi, ts. VII, 102; Kutub, 1980, X, 251) zulmedenlerin (et-Tahrim, 10) ve Allah'a ortak koşanların (er-Rum, 30/42) akıbetlerinin nasıl olduklarına bakmasını, onların bu hale düşmelerinin sebeplerini araştırmasını istemektedir.

قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ

"Şüphesiz sizden önce (Sünnet olmuş; mahiyetleri insanlık tarihinin hiçbir devrinde değişmemiş) nice olaylar gelip geçmiştir. (O halde) yeryüzünde gezip dolaşın da (Hakkı) yalanlayanların sonunun nasıl olduğuna bir bakın (ibret alın)." (Âl-i İmrân, 3/137) Bu âyetin tefsirinde müfessirlerin çoğunluğu âyette geçen sünnetten "sünenün" maksadın, Cenâb-ı Hakk'ı "Yalanlayanların akıbetlerinin nasıl olduğunu görün" ifadesinin işaretiyle, "helak etme ve kökünü kurutma" kanunları olduğunu ifade etmişlerdir (Er-Râzî, 1402/1981, VII, 79; Ebûsuud, *İrşâd*, II, 88; Alusi, ts. IV, 66; Elmalılı, 1979, II, 1180). Âyetin devamında, "Yeryüzünde gezin, seyahat edin" buyrularak daha önce yaşamış olan kavimlerin durum ve hallerininin müşahade edilip araştırılması teşvik edilmiştir. Şüphesiz Kur'an'ın "seyahat ediniz" emrindeki maksadı, insanların hidayetine sebep olacak şekilde ders ve ibret almalarını sağlamak ve onların faydalı şeyler öğrenmelerini temin etmektir. Yoksa sadece turistlik amaçla, gafil insanların yaptıkları gibi seyahat etmek değildir.

Bu ve benzeri âyetler geçmiş toplumlara ait bölgeler gezilirken ya da onlara ait tarihî kalıntılar incelenirken, araştırmacıların o toplumun, çöküşüne yol açan nedenleri tesbit ederek, kendi yaşantıları için dersler çıkarması ve o toplumların düştükleri yanlışlara düşmeden doğru yola yönelmesi gerektiğini hatırlatarak muhataplarını o feci sonla karşılaşmamaları için sakındırıp uyarmaktadır.

Kur'an bunların yanında tarihte yaşamış şer kanadındaki model şahsiyetlerden bazılarını da anlatmak suretiyle, küfür ve inkârın çirkinliğini ve her iki dünyada da neticesinin hüsrân ve pişmanlık olacağını ibretlerimize sunmuştur. Meselâ, Musa (a.s.) kıssasında Firavun'un inkâr ve zulmünü ve akıbetini anlatmakta; (Bkz. el-Araf, 7/103-136; el-Enfal, 8/52-54; el-Yunus, 10/75-92; et-Taha, 20/41-79; eş-Şuara, 26/10-68; el-Kasas, 28/32-42) her devirde onun gibi inkârcı, zalim, diktatör idarecilerin akıbetinin ergeç hüsrân ve pişmanlık olacağını amelî bir şekilde gözler önüne sererek (Ebû Hayyan, V, 189, Alusi, ts. XI, 184, Kâsimî, 1993, IX, 3391; Kutub, 1980, VIII, 57) dinleyenleri onların işledikleri fiilleri işlemekten sakındırıp uyarmaktadır.

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَظَلَمُوا بِهَا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ

"Sonra onların arkasından Musa'yı mucizelerimizle Firavun'a ve topluluğuna gönderdik. Tuttular o mucizeleri inkâr ettiler. Ettiler de bak, o bozguncuların akıbetleri nasıl oldu! (el-Araf, 7/103)

Karun kıssasıyla da zenginliği ile şımarıp azan, mal ve servetini fesat, haksızlık ve zulüm yolunda kullanan zengin tiplerin, sonlarının helâk olacağını ibret olarak anlatarak, (Yıldırım, *Kur'an-ı Kerim'de Kıssalar*, s. 45), mal ve servet sahiplerinin buldukları konumlarıyla şımarılmaları gerektiğini hatırlatmakta ve "fakir fukaranın mal ve servetlerinde haklarının olduğu gerçeğini unutmamaları" dersini vermektedir.

3-Teşbih, Temsiller ve Meseller ile Yapılan Terğib ve Terhib

Teşbih, aralarında hakikaten veya mecaz yolu ile münasebet bulunan şeyleri birbirine benzetmek

demektir (Eren, 2016, 33). Mesela, "Ahmet cesarete arslan gibidir" denildiğinde Ahmet'in cesareti arslana benzetilmiş olmaktadır. Teşbih ile anlatımda bir takım incelik, nükte ve ibretler bulunmakta, (Hamedan, 1992, 3) ifade edilmek istenen mananın canlı bir şekilde zihne yaklaştırılarak daha kalıcı olmasını sağlamaktadır.

İnsanlığa en son ve en mükemmel İlahî Mesajı takdim eden Cenâb-ı Hakk, Kur'ân'da insanlığı hidâyet ve kemâle davet için kullandığı önemli üslûplardan birisi de Kur'ân İlimlerinde "Emsalü'l-Kur'ân" adıyla bilinen üslûp çeşididir. Kur'ân'ın muhataplarına arz ettiği bu üslûp, ibret ve dersler ihtiva etmesi cihetiyle, adeta kıssaların bir uzantısı gibi görünürse de Kur'ân, bunları kıssalar içinde mütalaa etmemektedir.

"Mesel" kelimesi lügatte; bir şeyin benzeri, aynı şey, delil, hüccet, bir nesnenin sıfatı, ibret ve ölçü manalarına geldiği gibi; kıssa, hadis ve destan manalarını da ihtiva etmektedir (İsfehanî, 462; İbn Manzur, 1968, XI, 610-611; Asım Efendi, IV, 83; İbn Sealibi, Abdülmelik, 1984, 54). Ayrıca mesel halk arasında kabul görüp yayılmış teşbihe dayalı, içerisinde bir düstur ve hikmet taşıyan kinayeli veciz sözler (Ulutürk, 1993, 76) diye de tarif edilmiştir ki, bu tanıma göre mesel Türkçemizdeki atasözleri manasına gelmektedir.

Aynı kökten türemiş olan "temsîl", bir kıssa veya söz beyan etmek demektir. Aynı zamanda çok cihetlerle yapılan teşbihe de temsîl denmektedir. Mesela, alim birisi hakkında "o bir deryadır" sözü bir teşbihtir. "O, hem yakındakilerin hem de uzaktakilerin istifade ettiği bir denizdir..." ifadesi ise bir temsildir (Eren, 2016, 43). Temsîl, kalbe daha çok nüfuz eder. İnatçı hasmı susturmada daha etkili olur (Beydavi, ts. I, 30). Temsîl, vehmi akla itaat ettirmeğe en latif bir vesiledir. Akıl ile bilinen gözden irak şeylerin yüzünden perdeyi kaldırır, onları gözle görülebilir bir şekle getirir. Bilinmeyeni bilinir ve tanınmayanı tanınır hale getirir (Ebussuud, 2010, I, 50).

Yine aynı kökten müştak olan "temessül" bir şeyin suretine girmek, onun gibi görünmek manasına gelir. Darb-ı mesel ise bir şeyi misal getirmek ve o şeyi mesel olarak zikretmek demektir (Cevherî, V, 1816; İbn Manzur, 1968, XI, 612; Asım Efendi, IV, 89).

Kur'ân'da birçok kelime, lügat ve kök anlamlarının sınırlarında kalmak şartıyla, değişik siyaklarda, farklı anlamlarda kullanılmıştır. Bu kelimelerden birisi de meseldir.

Kur'ân ıstılahı ve Tefsir Usûlü İlminde ise mesel, hakikatte vuku bulmayan, ancak tezkir, va'z, teşvik, zecr, ibret, bir hareketi tasvib, kastedilen mananın akla yakınlaştırılması ve mananın hissedilir şekilde tasvir edilmesi gibi gayeler için Kur'ân'ın getirdiği misaller (Şengül, 1994, 56; Cerrahoğlu, 1988, 174) diye tarif edilmiştir. Bu tanım kelimenin lügat anlamıyla tam uygunluk arz etmektedir.

Meseller, Kur'ân'ın önemli üslûp şekillerinden birisidir ki, bu tarz bir anlatım ile bir takım önemli hallerin, olayların, gerçekte meydana gelmeyen suretlerin darb-ı mesellerle tasviri yapılarak, muhataba ulaştırılması istenen mana ve mesajlar, anlaşılır bir tarzda sunulmaktadır (Elmalılı, I, 244). Bunların yanında Kur'ân-ı Kerîm'de mesel kelimesi kıssalar siyakında, kelimenin kök anlamı sınırları dahilinde ibret, örnek ve ders anlamında da bir çok defa kullanılmıştır. (en-Nur, 24/34; Yasin, 36/13; ez-Zuhruf; 43/56, 57, 59 vd).

Kur'ân'ın muhataplarına sunduğu temsîlî ifadelerde tasvir edilen olaylar, tarihen vukuu mümkün olaylardır. Çünkü misal için de olsa, vukuu mümkün olmayan, insanlık tarihi ve gerçeğine ters düşen hadiseler, (Kılıç, 1993, 174) ibret için tasvir ederek anlatmak, akıl ve mantıkla telifi mümkün olmayan bir durumdur. (Ulutürk, 1993, 95). Bu gerçeğe binâen, Kur'ân'da temsîlî olarak da olsa tasvir edilen olaylar gerçeğe uygun keyfiyetlerdir. Her şeyi ile gerçek olan Kur'ân'ın, farazi, hayalî ve insanlık gerçeğine aykırı olayları ibret için nazarlara arz etmesi düşünülemez (Şengül, 1994, 77).

Meseller, gaye itibariyle kıssalar gibi aynı hedefe hizmet eden, fakat unsurları ve yapıları itibariyle kıssalardan farklılıklar arzeden bir üslûp şeklidir. Kur'ân'da meseller ifadesinden onların gayesi gayet açık olarak anlaşılmaktadır.

"Bu misaller (yok mu?) İşte biz onları insanlar düşününler diye irâd ediyoruz" (el-Haşr, 21).

"An dolsun ki biz bu Kur'ân'da insanlara her türlü misali, belki öğüt alırlar diye verdik." (ez-Zümer, 27; el-Kamer, 22).

"İşte biz bu temsilleri insanlar için getiriyoruz, fakat onları ancak âlimler düşünüp anlayabilir." (el-Ankebut, 43).

Bu âyetlerde de açıkça ifade edildiği üzere, mesellerin Kur'ân'da zikredilmesinin gayesi, başta insanların düşünüp, nasihat ve öğüt almalarını sağlamaktır. Temsîlî olarak anlatılan olayları derinlemesine inceleyerek onlardan ders ve ibretler çıkarmaktır. Fakat ne var ki, insanların ekserisi tefekkür ve düşünce melekesini yerli yerinde kullanamadıklarından dolayı beklenen müsbet neticeyi elde edememektedirler. İşte her şeyde olduğu gibi bu mesellerden de ancak iyice düşünen ve bilen insanlar gereği gibi faydalanırlar.

Çalışmanın bu bölümünde teşbih, temsil ve meseller ile cehennem ve cennet için yapılan terhib ve terğib konusu işlenecektir.

4- Cehennem Dehşetini Anlatmakla Yapılan Terhib

Kur'an'da cehennem, Allah'a ve resullerine inanmayan kâfir ve münafıkların veya inandığı halde Allah'a isyan edenlerin azap ve işkenceye maruz kalacakları mekân olarak tasvir edilmiştir. Yakıtı insan ve taşlar olan (el-Bakara, 2/34; et-Tahrim, 66/6), kâfirler (Ali İmran, 3/12; el-Enfal, 8/36; el-İsra, 17/18; el-Kehf, 18/102; el-Ankebut, 29/54, 68; el-Mülk, 67/6), münafıklar (en-Nisa, 4/140), Allah'a karşı büyüklük taslayanlar (en-Nahl, 16/28; ez-Zümer, 39/60), Allah'ın ayetleri ve peygamberleri ile alay edenler (el-Kehf, 18/106), şeytanlar (el-Meryem, 19/68; es-Sad, 38/85), günahkârlar (el-Meryem, 19/86; et-Taha, 20/74; er-Rahman, 55/43) ve müşrikler için hazırlanmış (el-Enbiya, 21/29; el-Fecr, 89/33); kapıları (ez-Zümer, 39/72; el-Mümin, 40/76; el-Hicr, 15/43-44) ve bekçileri (el-Mümin, 40/49) olan ceza yerinin adıdır.

Kur'an-ı Kerim'de cehennem anlamını ifade eden "nar; (ışık saçan alevli ateş), harik; (yakıcı ve elem verici azap), hamim; (kızgın içecek veya kaynar su), yahmum; (zifiri ve kara duman), semum; (dumansız öldürücü ve zehirli ateş) ve siccin (son derece dar zindan, cehennem kuyusu) gibi başka kavramlar vardır.

Allah'ın azamet, celal ve izzetine münasip bir zindan ve hapisane olan cehennem ile ilgili insanı ürpertip sakındıran son derece dikkat çekici temsiller getirilmiştir. Mesela cehennem yedi kapılı zindan olarak tasvir edildiği ayette şöyle buyrulmuştur:

وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ * لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ

"Şüphesiz cehennem de o azgınlara hepsinin varacakları yerdir. Oranın yedi kapısı vardır ve her kapıdan kimlerin gireceği belirlenmiştir." (el-Hicr, 15/43, 44) Ayette şeytana tabi olup onun yolunu takip edenlerin akibeti gözler önüne serilmektedir. Dünyada kanun ve nizam tanımayan suçluların cezalandırıldıkları ceza evlerinin farklı bölümleri olduğu gibi cehennem de yedi kapısı ve her kapı için de belli grupların olduğu ifade edilerek dinleyenler bu şekilde uyarılmışlardır.

Başka bir ayette ise, cehennem ateşi öfkeli bir şahsa teşbih edilerek şöyle buyrulmuştur:

بَلْ كَذَّبُوا بِالسَّاعَةِ وَأَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعِيرًا* إِذَا رَأَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعِيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا وَزَفِيرًا
وَإِذَا أَلْفَا مِنْهَا مَكَانًا صَبِيحًا مَقْرَّينَ دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا

"Fakat onlar kıyameti de yalan saydılar. Biz ise, kıyameti inkâr edenler için alevli bir ateş hazırladık. Cehennem ateşi uzak bir mesafeden kendilerini görünce, onun öfkelenişini (müthiş kaynamasını) ve uğultusunu işitirler. Elleri boyunlarına bağlı olarak onun (cehennem) dar bir yerine atıldıkları zaman, 'Ey Helak yetiş neredesin!' diye yok oluvermeyi isterler." (el-Furkan, 25/11-13) Ayet-i Kerimede ahireti inkâr edenlere karşı cehennem öfke ve kızgınlığından dolayı korkunç sesler çıkardığı bildirilerek cehenneme beşeri bir şahsiyet verilmiş ve mümkünleri biran önce cezalandırmak için yerinde duramaz hali gözler önünde canlandırılmıştır. Subhi Salih, 1993, 325; Eren, 2016, 240). Mücrimler olarak oraya elleri boyunlarına bağlı olarak cehenneme atıldıklarını bildirmekle de dünyadaki suçluların kollarına takılan kelepçelerle ceza evine götürülmelerini hatırlatarak insanları bu duruma düşmekten şiddetle sakındırmak istemiş ve bu tarz ifade ile Yüce Allah kullarına olan merhametini göstermek istemiştir.

Aynı şekilde cehennem dehşet, vahşet ve korkunçluğunu anlatan ayette de dinleyenler şu şekilde uyarılmıştır:

هَذَانِ خَصْمَانِ أَخْتَصِمَا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا قَطَعْتْ لَهُمْ ثِيَابَ مِنْ نَارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُءُوسِهِمُ الْحَمِيمُ
يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ وَلَهُمْ مَقَامِعٌ مِنْ حَدِيدٍ
كُلَّمَا أَرَادُوا أَنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا مِنْ غَمٍّ أُعِيدُوا فِيهَا وَدُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ

"Şu iki hasım takım, Rab'leri hakkında çekişip durmaktalar. Dini inkâr edenlere ateşten elbiseler biçilmiştir. Başlarının üstünden kaynar sular dökülür. Öyle ki onunla içlerinde olan her şey, bütün organları, hatta derileri bile eritilir. Bir de bunlara demirden topuzlar vardır. Her ne vakit cehennemden, onun bir ızdırabından çıkmak isterlerse, gerisin geriye oraya itilirler ve kendilerine: "Çıkmak yok! İster istemez, bu yakıcı azabı tadacaksınız!" denir. Ayette kâfirleri bütün unsurlarıyla çepeçevre kuşatan azabın dehşeti ifade edilmiştir. Elbisenin bedeni kuşatması gibi, ateşin de onları her taraftan kuşattığı bildirilerek orada maruz kaldıkları işkencenin korkunçluğu anlatılmış ve bu şekilde muhataplar cehenneme götüren fiiller işlemekten sakındırılmışlardır.

Cehennemliklere içecek olarak takdim edilecek olan, eritilmiş madene benzetilen 'mühl'den bahseden ayette şu şekilde buyrulmuştur:

وَقُلْ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ نَارًا أَحَاطَ بِهِمْ سُرَادِقُهَا
وَإِنْ يَسْتَفْعِلُوا يُعَاثُوا بِمَاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي الْوُجُوهَ بِئْسَ الشَّرَابُ وَسَاءَتْ مُرْتَفَقًا

"De ki: 'Gerçek Rabbinizdenir.' Dileyen inansın, dileyen inkâr etsin. Şüphesiz zalimler için, duvarları çepeçevre onları içine alacak bir ateş hazırlanmıştır. Onlar yardım istediklerinde, erimiş maden gibi yüzleri kavuran

bir su kendilerine sunulur. Bu ne kötü bir içecek ve cehennem ne kötü bir duraktır! (el-Hacc, 22/19-22) Ayette ifade edilen ve eritilmiş madene teşbih edilen 'mühl', içenlerin iç organlarını eriten kaynar bir su olduğu bildirilerek cehennem azabının dehşet, vahşet ve şiddeti değişik şekilde gözler önüne serilip muhataplar oraya girmekten sakındırılmıştır.

Yine cehennem ehlinin yiyeceği olan 'zakkum'dan bahseden ayette ise bu durum şöyle açıklanmıştır:

ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيْهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ لَأَكَلُونَ مِنْ شَجَرٍ مِنْ زَقُّومٍ فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ
فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمِيمِ فَشَارِبُونَ شُرْبَ الْهَيْمِ هَذَا نُزْلُهُمْ يَوْمَ الدِّينِ

"Sonra siz, ey sapkın münkirler! Mutlaka zakkum ağacından yersiniz. Karınlarınızı ondan doldurursunuz. Onun üzerine kaynar su içeceksiniz; öyle ki, susuzluk illetine tutulmuş kanmak bilmeyen develerin içişi gibi içersiniz. İşte hesap gününde onlara ikram edilecek ziyafet!" (el-Vakıa,56,/51-56). Ayette ifade edilen zakkum ağacı, tadı acı ve yakıcı, kokusu pis ve siyah renkte son derece çirkin bir ağaçtır (Razi, 1402/1981, XXIX,174). Cehennemlikler açlıklarını zakkum denilen en kerih bir yiyecekten mecburi olarak yiyip karınlarını doldurduktan sonra, susuzluklarını gidermek için bağırsakları parçalayan 'hamim'den, yani kaynar sudan, **suya doymaz develerin içmesi gibi** içeceklerdir (Ebussuud, VIII,196).

Aynı şekilde zakkum ağacından bahseden başka bir ayette de zakkum, maden tortusuna benzetilerek şöyle beyan edilmiştir:

إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ . طَعَامَ الْإِثْمِ . كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ . كَغَلِيِّ الْحَمِيمِ

"Şüphesiz zakkum ağacı, günahkârların yemeğidir. Maden tortusu gibi olup, kaynar suyun kaynaması gibi karınlarında kaynar (ed-Duhan, 44/43-46). Şüphesiz bu ve bunlara benzer teşbihlerde cehennem korkunç ve insanı ürperten bu hallerinin canlı bir resim gibi gösterilmesi, muhatapların korkutulup oraya düşmemeleri için yapılmış ilahi uyarılardır.

Keza Cenab-ı Hakk Kur'an'da kullarını cehennemle korkutmak için oranın ahvalini zikrettiği başka bir ayette ise şöyle buyuruyor:

لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظِلٌّ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظِلٌّ ذَلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَ فَأَتَقَوْنِي

"Onlar için üstlerinden ateşten gölgeler ve altlarından ateşten gölgeler vardır. İşte Allah kullarını bununla korkutuyor. Ey kullarım! Sadece benden korkun (ez-Zümer, 39/16.) Ayette beyan edilen gölge, cehennem dumanının gölgesidir ki, bilindiği üzere ateşin gölgesi kişiyi ateşten koruyamayacağı gibi aynı zamanda onun korkusunu artırır. Allah, kullarına olan merhametinden dolayı bu korkunç manzaraları göz önünde resmederek kullarını cehennem ile korkutup cennet yolunda yürümeleri için uyarmaktadır.

5- Cennet Nimetlerini Anlatmakla Yapılan Terğib

Beka âleminin bir menzili olan cennet, lügatte örtmek, gizlemek manasındaki جن 'c-n-n' kökünden isim olup bitki ve ağaçlarıyla toprağı örten bahçe manasına gelmektedir (İbn Manzur, XII, 92). Allah'a iman edip Salih ameller işleyen kullarına iman ve amellerine mükâfat olarak ebedi saadet yurdu olan cennetle taltif edileceklerdir. Hz. Peygamber (s.a.s) bir hadislerinde cenneti "ne göz görmüş, ne kulak işitmiş ve ne de insanın hatırına gelmemiş bir yer" (el-Buhari, 1992, Bed'ü'l-halk 8, Tevhid 35)) bir yer olarak tarif ederek oranın güzelliğine insanın dikkatini çekmiş ve ümmetinin oraya rağbet etmesini arzu etmiştir.

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de ahiret âlemindeki halleri tasvir ederken teşbih ve temsil sanatını kullanarak muhataplarına bilmedikleri bir âlemin garabetini dünyada alışıp ülfet ettiği şeylerle anlatmıştır. Her ne kadar âhiret nimetleri dünyadakinden çok farklı olsa da onların muhatabın bildiği nimetlere benzetilerek anlatılması zaruridir (İbn Kuteybe, 1973, 80). Zira insan bilip ülfet ettiği şeylere daha fazla ilgi duymaktadır.

Kur'an'da Cenab-ı Hak cennetin akıl almaz güzelliklerini teşbih ve temsillerle anlatarak kullarının oraya iştiaht duymalarını istemiştir. Bu cümleden olarak **cennetin nehirleri** şu şekilde tasvir edilmiştir:

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ فِيهَا أَنْهَارٌ مِنْ مَاءٍ غَيْرِ آسِنٍ وَأَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ وَأَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ
لِلشَّارِبِينَ وَأَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ
خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَاءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَاءَهُمْ

"Allah'a karşı gelmekten sakınanlara vaad edilen Cennetin durumu ise şudur: Orada bozulmayan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içerken lezzet veren şarap ırmakları ve süzme bal ırmakları vardır. Onlara orada her türlü meyve ile bir de Rab'leri tarafından bir mağfret vardır.

Bu nimetlere erişenler hiç, ateşte devamlı kalıp, kaynar sulardan içirilip bununla bağırsakları lime lime olan kimseler gibi olur mu? (Muhammed, 47/15).

Bu ayette Cenab-ı Hakk, cenneti kullarına anlatırken insanların dünyada görüp ülfet ettiği ırmak ve meyveleri misal olarak zikretmiştir. Fakat bunların dünyadakilerden farklı olduklarını beyan etmek için de

onların bozulmayan, tadı değişmeyen ve içenlere zevk veren ırmaklar olduklarını bildirerek kullarının oraya olan rağbet etmelerini istemiştir.

Aynı şekilde insanın fitraten arzu edip iştiağı duyacağı ağaçlarla donatılmış yeşil mekân olan **cennetin ağaçları da** şu şekilde tasvir edilerek dinleyenlerin cennete rağbet etmeleri istenmiştir:

وَأَصْحَابُ الْيَمِينِ مَا أَصْحَابُ الْيَمِينِ. فِي سِدْرٍ مَّخْضُودٍ. وَطَلْحٍ مَّنْضُودٍ. وَظِلِّ مَمْدُودٍ. وَمَاءٍ
مَّسْكُوبٍ. وَفَاكِهَةٍ كَثِيرَةٍ. لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ

"Ashab-ı yemin ki ne ashab-ı yemin! Ne mutludur onlar! Dalbastı kirazlar, Dolgun salkımlı muzlar, Yayılmış gölgeler... Şırl şırl akan sular... Tükenmeyen, eksilmeyen, hiçbir surette esirgenmeyen birçok meyveler içindedirler" (el-Vakıa, 56/27-32).

Bu ve benzeri ayetlerde cennetle ilgili olarak gölgelerden, dallardan sarmaş dolaş olmuş koyu yeşilliklerden, meyveleri kolayca toplanabilen ağaçlardan bahsedildiği gibi; özel olarak nar, hurma, reyhan, kiraz, muz gibi ağaç ve bitkilerden de söz edilir. (er-Rahman, 55/12-68; el-Vakıa, 56/28-29). Cennette türlü meyveler, hurmalıklar, nar ağaçları, (er-Rahman, 55/68) bağlar, (en-Nebe, 78/32) dikensiz sedir ağaçları, salkımları sarkmış muz ağaçları (el-Vakıa, 56/28-29) olduğu bildirilmiştir.

Keza cennet ashabının **yiyecek ve içecekleri** de Kur'an'da zikredilerek insanların cennete olan iştiaqları uyandırılmaya çalışılmıştır. Cennet meyveleri sayılırken bunların çeşit çeşit olduğu, muz ve kiraz ağaçlarının vurgusundan sonra da kuş etinin zikredildiğini bilhassa Vakıa Suresi'nde görmekteyiz: "Bir de... tercih edecekleri meyveler... Canlarının istediği kuş etleri... Dalbastı kirazlar, Dolgun salkımlı muzlar... Tükenmeyen, eksilmeyen, hiçbir surette esirgenmeyen birçok meyveler içindedirler." (el-Vakıa, 56/22-32).

Dikkat edilirse burada ilk olarak meyve, ardından kuş eti zikredilmiştir. Bu durum nimetler içerisinde meyvenin diğerlerine üstünlüğü olarak da algılanabilir. Ayrıca dünyadaki gibi bir eksilme veya tükenme olmaması da yine Cennete ait şevkin artırılmasına dair bir özelliktir (Razi, 1402/1981, XXIX, 166). Konu ile ilgili başka bir ayette de şöyle teşbih yapılmıştır:

تَعْرِفُ فَيُوجُوهُمْ نُضْرَةً نَّعِيمٍ. يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَّخْتُومٍ. خِتَامُهُ مِسْكَ وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ.
وَمَرَاةٌ مِنْ تَسْنِيمٍ. عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ

"Sen onlara bakınca yüzlerinde, Cennet nimetlerinden yararlanmanın sevincini okursun. Kendilerine ağız mühürlü saf şarap şişelerinden şarap ikram edilir. Hitamı misktir, içildiğinde sonu mis gibi kokar. İşte yarışacaklarsa insanlar, bu Cennet devletine konmak için yarışsınlar! O şaraba Tesnim içkisi de karıştırılır. Tesnim de, Allah'a yakın olanların içecekleri bir kaynaktır (el-Mutaffifin, 83/19-28). Rahiyk, hiç karışığı olmayan saf şarap, en eskisi, en hoşu da denilmiş ve hepsinin yakın manalar olduğu söylenmiştir (Razi, 1402/1981, XXXI, 100).

İnsan Sûresi'nde bahsedilen zencefil karışımı kadeh hakkında ise şu açıklamalar yapılmıştır: Zencebil, zencefil dediğimiz bilinen hoş kokulu baharatın ismidir ki bazı içecekler katılınca hoş bir lezzet ve koku meydana getirir. (Elmalılı, VII, 5507) Önce kâfur katkılı kadeh, burada da zencefil katkılı kadeh denilmesinden ve birinde "içerler", öbüründe de "onlara içirilir" tabiri kullanılmasından iki tür kadeh anlaşılıyor (Alusi, XXIX, 160) ki; birinin çalışarak kazanıldığına, diğerinin Allah vergisi olduğuna işaret olsa gerektir (Elmalılı, 1979, IX, 53, 104). Cennetliklerin içeceklerini bir özelliği de baş döndürmemesi, sarhoş etmemesidir: "Bu içkiden ötürü baş ağrısı çekmezler, sarhoş da olmazlar." Yani, bu "içki" dünyadaki içkilerde bulunan iki zarardan âri olacaktır. Sözelimi dünyadaki içkilerin kokusu pis, tadı acı olur ve içildikten sonra mideyi etkilerler. Daha sonra beyine de tesir eder ve baş döndürürler, sonunda karaciğerin işleyişini bozarak, vücudu hasta yaparlar. Hatta sarhoşluk etkisini kaybettikten sonra bile insan sersemleşir. İşte bunlar bedenî zararlarıdır. İkincisi, insanlar içki içtikten sonra aldıkları alkolün etkisiyle ağızlarına geleni hiç düşünmeden söylerler. Bu da içkinin akıl üzerindeki tahrividir. İnsanlar bu zararlara sırf zevk alabilmek uğruna katlanmaktadırlar. Ancak Cennetteki içkinin "berrak, içenlere lezzet veren" bir özellik taşımasına rağmen, dünyadaki içkiler gibi zararlar ihtiva etmeyeceği bildirilmiştir (el-Mevdudi, 2001, V, 56).

Cennet ehlinin **giyim kuşamı ve takıları da** Kur'an'da insanı imrendirecek şekilde tasvir edilerek şöyle buyrulmuştur:

“Üzerlerinde ince, yeşil ipekten ve atlasan elbiseler vardır, bileklerine gümüş bilezikler takılmıştır. Rableri onlara temiz içecekler sunmuştur.” (el-İnsan, 76/21). Ayetin metninde yer alan سُنْدُسٍ "sündüs" sözcüğü, "ince ipek kumaş", "وَإِسْتَبْرَقٍ" istebrak" sözcüğü ise "kalın ve astarlı kumaş" anlamına gelmektedir. Bu ziynet cennetlikler için kerem sahibi yüce Allah'ın cömert bağışidir.

Cennet Ashabının Sedirleri de Kur'an'da insanın aşk ve şevkini tahrir eden ve cennete olan arzuyu kamçılayan amillerden olup şu tarzda beyan edilmiştir:

"O Cennetlikler, astarları kalın atlasan döşeklere yaslanırlar. Her iki Cennetin devşirilecek meyveleri, hemen

ellerinin altında olacaktır.” (er-Rahman, 55/54) Kur’an-ı Kerim burada astarların durumunu belirtip onların güzelliklerini anlatırken dış yüzlerinin durumunu saklı tutmuş ve böylece insanların merakını uyandırmıştır. Bununla “Yaptıklarına karşılık olarak, onlar için ne mutluluklar saklandığını hiç kimse bilemez” (es-Secde, 32/17). Ayetinin gösterdiği gibi müşterilerin nazar-ı dikkatleri Cennetin akıl almaz güzelliklerine çekilmiştir (Alusi, 1985, XXVII, 118).

Başka bir ayette; *مُتَكِينِينَ عَلَى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَقْرَى حَسَانٍ* buyrulurak yastık, minder ve yatak gibi tefrişat malzemelerinin de çok güzel ve harika olduğu vurgulanmaktadır.

Sedir, taht anlamında kullanılan bir diğer kavram da **serirdir**:

فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ * وَأَكْوَابٌ مُّضَوَّعَةٌ * وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ * وَزَرَابِيُّ مَبِثُوثَةٌ *

“Orada üstün, kıymetli tahtlar... Hazırlanmış kadehler... Dizilmiş koltuklar, yastıklar... Yayılmış halılar ve döşemeler...” (el-Gaşiye, 88/13-16). Serir, üzerinde sevinç ve neşe ile oturlan taht, sandalye veya yatılan karyola ve köşk kabilinden şeylere denir. Yükseltilmiş denilmesinin sebebi de zeminden yüksekliği veya şerefi itibarıyla.

Taht anlamında kullanılan bir diğer kavram da erike olup ayetlerde (el-Kehf, 18/31; Yasin, 36/56) eraik olarak çoğul kalıbı geçmektedir. *هُمُ وَأَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلَالٍ عَلَى الْأُرَائِكِ مُتَكِيُونَ*. "Erâik" kelimesi, gölgeliklerle kaplı bir tür taht anlamına gelen 'erike'nin çoğuludur. Bu da müminlerin âhirette dünya kralları gibi tahtlarda oturacaklarını göstermektedir (el-Mevdudî, 2001, IV, 112).

Cennet nimetleri anlatılırken nazar-ı dikkate arzedilen bir başka hususta **Cennet ashabının hizmetçileri** konusudur ki, bu konuda muhatapların cennete olan rağbetleri şu şekilde uyandırılmağa çalışılmıştır:

وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وُلْدَانٌ مَّخْلُودُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنثُورًا

“Etraflarında ebedî Cennet çocukları dolaşır durur ki, onları gördüğünde parlaklıklarından ötürü etrafa saçılan inciler sanırsın. (el-İnsan, 76/19)

Muhalledun ifadesi ile yaşlarının değişmeyeceği gençler kastedilmiştir.. Hz. Ali ve Hasan Basri'ye göre bu gençler, dünyada ne günahları ne de sevapları olmayan gençlerdir. Sevapları olmadığı için Cenneti, günahları olmadığı için de Cehennemi hak etmemiş gayr-i müslimlerin çocuklarıdır. Onların ebeveyni de Cennete girememiştir. Ancak Müslümanlara, çocuklarının da Cennette kendileriyle birlikte olacağı, Allah'ın bir va'didir (el-Kurtubi, 1993, XX, 186-187).

Konu ile ilgili başka bir ayette ise; *وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَّكْنُونٌ*

“Etraflarında kendi hizmetlerine tahsis edilmiş, sedef içinde saklı inci gibi pırl pırl civanlar dolaşır. (et-Tur, 52/24) Bu ifade de son derece güzellik belirtilmektedir. Onların el değmemiş, toz konmamış **inciler gibi** son derece parlak olduklarını (el-Kurtubi, 1993, XVII,133) anlatarak dinleyenlerin oraya olan merak arzularını uyandırılmak istenmiştir.

Cenab-ı Hak Kur'an'da **Cennet ehlinin birbirleri ile konuşmaları** da zikrederek cennete olan arzu ve iştiağı uyandırmak istemiştir. Konu ile ilgili ayette şöyle hitap edilmiştir:

*وَأَقْبَلِ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ يَتَسَاءَلُونَ قَالُوا إِنَّا كُنَّا قَبْلَ فِي أَهْلِنَا مُشْفِقِينَ
فَمَنْ اللَّهُ عَلَيْنَا وَوَقَاتَنَا عَذَابَ السُّمُومِ إِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلَ نَدْعُوهُ إِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّحِيمُ*

“Birbirlerinin yanına gelip şöyle sorup sohbet etmeye başlarlar. Biz dünyada, ailemiz içinde iken sonumuzdan endişe ederdik. Ama şükürler olsun ki Allah bize lütfetti ve bizi, o kavuran ateşten korudu. Çünkü biz daha önce Allah'a dua ve ibadet eder, bizi ateşten korumasını niyaz ederdik. Gerçekten O, berr'dir, rahîmdir (hayırların kaynağıdır, merhamet ve ihsanı boldur)” (et-Tur, 52/25-28).

Durumları tasvir edilen cennet ehlinin bu nimetlere kavuşmalarının sırrı, onların bu güne inanarak müteyakkız bir hayat sürdürmüş olmalarıdır. Rableri ile karşılaşmanın korkusunu içlerinde duyarak yaşamalarıdır. İşte o zaman Yüce Allah kendilerine bu nimeti lutfetmiş ve onları yakıp kavurucu zehir gibi vücuda sızan semum azabından korumuştur (Mevdudî, 2001, V, 28).

6- İyiliğe Daha Fazla Mükâfat Vaadetmekle Yapılan Terğib

Kur'an'ın üslubuna dikkat edildiğinde terğib ve terhib metodunun iyilikleri emredip kötülükleri nehyetmede kullanıldığı görülür. Kur'an, nefisleri Salih amellere yönlendirmek için kulun ahirette alacağı sevabı hatırlatır. Aynı şekilde kötülüklerden sakındırmak için de ahirette karşılaşacağı azabı hatırlatır ki; Cemalüddin Kasımî'nin ifadesiyle bu durum 'Kur'an'ın bir prensibi'dir. Terğib ve terhib metodu da bu prensip üzerine bina edilmiştir (Kasımî, 1993, 184).

Bu cümleden olarak Cenab-ı Hak, Kur'an'da müminleri Salih amel işlemeğe teşvik etmek maksadıyla yapılan iyiliğe en az on hasene/sevap vereceğini müjdelemekle onları iyilik yapmağa teşvik etmiştir. Mesela şu ayette bu durum şöyle bildirilmiştir:

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

“Kim (Allah huzuruna) iyilikle gelirse ona getirdiğinin on katı vardır. Kim de kötülükle gelirse o sadece getirdiğinin dengiyle cezalandırılır. Onlar haksızlığa uğratılmazlar. (el-Enam, 6/160) Ayette de ifade edildiği gibi Yüce Allah iyiliğe karşı daha fazla sevap vaat etmek suretiyle kullarını Salih amel işlemeye teşvik etmiştir. Burada Allah'ın iyiliğe karşılık olarak vereceğini bildirdiği on sevabı, bu sayı ile sınırlandırmak doğru değildir. O, dilediğine daha fazla verebilir. Zira buradaki on sayısı çokluktan kinayedir ki, başka bir ayette konu ile ilgili olarak şöyle buyrulmuştur:

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلٍ فِي كُلِّ سَنَابِلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٌ وَاللَّهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

“Mallarını Allah yolunda infak edenlerin durumu, her başağında yüz dane olmak üzere, yedi başak veren bir danenin durumuna benzer. Allah dilediğine kat kat verir. Allah Vasi'dir, Âlim'dir. (el-Bakara, 2/261) Ayetten de anlaşıldığı gibi Yüce Allah mallarını kendi rızası yolunda harcayanlara bire yedi yüz karşılık vereceğini vaat ederek, onları iyilik yapmağa teşvik etmiştir.

7- Allah'ın Sevip Razı Olduğu Amellerin Zikredilmesi İle Yapılan Terğib

Yüce Allah Kur'an'da bazı güzel hasletleri sevdiğini ve o fiilleri yapanlardan razı olduğunu zikretmekle kullarını o fiilleri işlemeğe teşvik etmiştir. Bu üslup ta yukarıda ifade edildiği gibi terğib ve terhib metodunun bir başka tezahürüdür. Bu cümleden olarak Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de muttakileri (Ali İmran, 3/76; et-Tevbe, 9/4), Muhsinleri (el-Bakara, 2/195; Ali İmran, 3/134, 148; el-Maide, 5/ 13,93), sabredenleri (Ali İmran, 3/146), adaletli davrananları (el-Maide, 5/ 42; el-Hucurat, 49/ 9; el-Mümtehine, 60/8), tevbe (el-Bakara, 2/222) ve tevekkül edenleri (Ali İmran, 3/159) sevdiğini beyan ederek kullarının bu güzel hasletlere sahip olmaları konusunda onları teşvik etmiştir. Mesela Allah'ın iyilik yapanları sevdiğini bildirdiği ayette şöyle buyrulmuştur:

وَسَارِعُوا إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمَاوَاتُ وَالْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ*

الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكَاطِمِينَ الْغَيْظِ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ*

وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرِ اللَّهُ لَهُمْ سَأَلَ مَا فَعَلُوا* وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرِ اللَّهُ لَهُمْ سَأَلَ مَا فَعَلُوا* وَالَّذِينَ إِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً أَوْ ظَلَمُوا أَنفُسَهُمْ ذَكَرُوا اللَّهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْ وَمَنْ يَغْفِرِ اللَّهُ لَهُمْ سَأَلَ مَا فَعَلُوا*

“Rabbimizin bağışına ve takvâ sahipleri için hazırlanmış olup genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşun! O takvâ sahipleri ki, bollukta da darlıkta da Allah için harcarlar; öfkelerini yutarlar ve insanları affederler. Allah da güzel davranışta bulunanları sever. Yine onlar ki, bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe-istiğfar ederler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki! Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde, bile bile ısrar etmezler.” (Ali İmran, 3/133-135).

Ayette öncelikle takva sahipleri için hazırlanmış cenneti kazanmak için kulların gayret göstermelerine vurgu yapılmış daha sonra da, takva ehlinin vasıfları sıralanmıştır. Bu özelliklerin bollukta da darlıkta da Allah için harcayanlar; öfkelerini yutanlar ve insanları affedenler olduğu bildirilmiş ve akabinde de onların bir günah işlediklerinde hemen Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe-istiğfar ettikleri ve bile bile kötülüklerde ısrar etmediklerine vurgu yapılarak kulların mezkûr özelliklerle donanmaları konusunda teşvikler yapılmıştır.

8- Allah'ın Sevmediği Amellerin Zikredilmesi İle Yapılan Terhib

Cenab-ı Hakk Kur'an'da bazı kötü sıfat sahiplerini sevmediğini zikretmiş ve dolaylı olarak kullarını, o fiilleri işlememeleri noktasında uyarmıştır. Kur'an'da Yüce Allah'ın kâfirleri (en-Nisa, 4/32), zalimleri (Ali İmran, 3/57, 140), haddi aşanları (el-Bakara, 2/190; el-Maide, 5/87), hainleri (el-Enfal, 8/58), bozguncuları (el-Kasas, 28/88), kendini beğenip kibirlenenleri (en-Nisa, 4/36; el-Lokman, 31, 18; el-Hadid, 57/23) ve şumarıkları (el-Kasas, 28/76) sevmediğini beyan ederek muhatapları bu davranışlardan sakındırmak istemiştir. Mesela Yüce Allah kendini beğenip böbürlenmiş kimseleri sevmediğini beyan ettiği ayette şöyle buyurmuştur:

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تَشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِأَلْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا*

الَّذِينَ يَبْخُلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُّهِينًا*

“Allah'a ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yakın arkadaşına, yolcuya, ellerinizin altında bulunanlara (köle, cariye, hizmetçi ve benzerlerine) iyi davranın; Allah kendini beğenen ve daima böbürlenip duran kimseyi sevmeyiz. Onlar cimrilik eden, üstelik etrafındaki insanlara cimriliği tavsiye eden ve Allah'ın lütuf olarak kendilerine verdiği nimetleri gizleyen nankörler yok mu, işte Biz onlara zelil ve perişan edecek bir azap hazırladık (en-Nisa, 4/35-36).

Ayet-i Kerime'de Yüce Allah kendisine ibadet edilip hiçbir şeyin kendisine ortak koşulmamasını emretmiş daha sonra bir takım güzel davranışların yapılmasını tavsiye etmiştir. Bunlardan sonra kendini beğenip övünen kimseleri sevmediğini beyan ederek onların cimrilik edip etrafındaki insanlara da cimriliği tavsiye ettiklerini ve Allah'ın kendilerine verdiği nimetleri gizleyen nankör insanlar

olduğunu ifade etmiştir. Bu ve buna benzer ayetlerde Cenab-ı Hak hoşlanmadığı davranışları açıklayarak kullarının zikredilen kötü hasletlerden uzak durmalarını istemiştir.

Sonuç

Kur'an'da Cenab-ı Hakk'ın kullarını dine davet için değişik üsluplarla delil getirmiş ve bu bağlamda 'terğib ve terhib' metodunu da kullanmıştır. Kur'an-ı Kerim'de bu yöntem, genellikle iyilikleri emredip kötülüklerden sakındırmada kullanıldığı görülmüştür.

Yüce Allah, kullarını iyiliğe davet ve kötülükten sakındırmak için kıssalar sunumuyla onları uyarmıştır. Geçmiş kavimlerin günah ve isyanları sebebi ile başlarına gelen su-i akıbetin, tekrar yaşanmaması için kullarına olan merhametinden dolayı bu ibretli olayları tekrar be tekrar zikretmiştir. Kendisine iman edip imanın gereklerini yerine getiren Salih kullarına olan ilahi yardımları da anlatarak kullarının onlar gibi olmalarını teşvik etmiştir.

Kıssaların yanında yine aynı gaye için teşbih, temsil ve misaller ile cennete davet ve cehennemden sakındırmak istemiş, bu gayenin tahakkuku için değişik yöntemler ile konuları ele almıştır. Cennetin güzelliğini değişik tarzlarda anlatarak kullarında oraya karşı bir iştihak ve arzu uyandırmış; cehennemin vahşet, dehşet ve şiddetli azabını da gözler önüne sererek ondan sakındırmak istemiştir.

Bütün bunlara ilave olarak Yüce Allah, sevip razı olduğu davranışları bir bir sayarak kullarının o hasletlere sahip olmaları için gayret sarf etmelerini arzu etmiştir. Bunun yanında kendisinin sevmediği ve gazabını gerektiren eylemleri de zikrederek muhatapların mezkûr kötü davranışlardan uzak durmalarını istemiştir.

Bütün bu anlatılan hususların neticesinde Cenab-ı Hakk'ın kullarına çok merhametli olduğu; gerek cennet sahnelerinin takdim edilmesinde ve gerekse cehennemin zindan ve kuyularının anlatılmasının arkasında O'nun kullarına olan aşırı şefkat ve merhametinin var olduğu bir kez daha anlaşmıştır.

KAYKAKÇA

- Alusi, Ebu's-Senâ Şihabuddin Mahmud (1985). *Ruhu'l-Meâni fi Tefsiril-Kur'âni'l-Azim ve's-Sebi'l-Mesânî*. Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabî.
- Asım Efendi, (1272). *el-Okyanusu'l-Basit fi tercemeti'l-Kamusi'l-Muhît*. İstanbul: Takvimhane-i Amire.
- Beydavi, Ömer b. Muhammed eş-Şirazi (ts.). *Envarü't-Tenzil ve Esrarü't-Te'vil*. Hşy. el- Kazuri, (I-V), Beyrut: Müessesetü'ş-Şa'ban.
- Buhari, Ebu Abdillâh, Muhammed b. İsmail (1992). *es-Sahihu'l-Buhârî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Cerrahoğlu, İsmail (1988). *Tefsir Tarihi*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ayyıldız Matbaası.
- (1988). *Tefsir Usûlü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ayyıldız Matbaası.
- Ebussuud Efendi (2010). *İrşâdu'l-Aklî's-Selim ila Mezaya'l-Kitabî'l-Kerim*. Beyrut: thk. Halid Abdu'l-Gani Mahfuz, Darul-Kütübi'l-İlmiyye.
- Ebu Hayyan, Muhammed b. Yusuf b. Ali b. Yusuf (1993). *el-Bahrü'l-Muhît*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Elmalılı, Hamdi Yazır (1979). *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Eser Neşriyat.
- Eren, Şadi (2006). *Kur'an'da Teşbih ve Temsiller*. İzmir: Akademi Yayınları.
- Görmez, Mehmet (1997). *Sünnet ve Hadisin Anlaşılması ve Yorumlanmasında Metodoloji Sorunu*. Ankara: TDVY.
- (2011). *Terğib ve Terhib. DİA*, c. 40. İstanbul: TDVY, ss. 508-509.
- Hamedani, Mahmut Musa (1992). *Edevatü't-Teşbih*. Mısır:
- İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mükerrrem (1968). *Lisânu'l-Arab*. Beyrut: Daru Sadır.
- İbni Kuteybe (1973). *Te'vilü Müşkili'l-Kur'an*. Kahire: 1973.
- İbn Sealibi, Abdülmelik (1984). *el-Eşbâh ve'n-Nezâir*. Kahire: Muhammed el-Mısri,
- Kasimi, Cemalüddin (1993). *Kavâidu't-Tahdis*. Beyrut: Darü'n-Nefais.
- Kılıç, Sadık (1993). *Mitoloji, Kitabı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim*. İzmir: Nil Yayınları.
- (1984). *Kur'an'da Günah Kavramı*. Konya: Hibaş Yayınları.
- Kurtubi, Ebu Abdillâh (1993). *el-Cami li Ahkâmi'l-Kur'an*. Beyrut: Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Kutub, Seyyid (1980). *Fi Zilâli'l-Kur'an*. Kahire: Daru'ş-Şuruk.
- Mevdudi, Seyit Ebu'l-Ala (2001). *Tefhimü'l-Kur'an*. İstanbul: İnsan yayınları.
- Razi, Fahrüddin (1402/1981). *Tefsir-i Kebir, Mefâtilu'l-Gayb*. Beyrut: Daru'l-Fikr.
- Subhi Salih (1993). *Mebahis fi Ulumi'l-Kur'an*. Beyrut: Daru'l-İlm.
- Şengül, İdris (1994). *Kur'an Kıssaları üzerine*. İzmir: Işık Yayınları.
- Tirmizi, Ebu İsa Muhammed bin İsa et-Tirmizi (ts.). *es-Sünenü't-Tirmizi*. Mısır: thk. İbrahim Utve, el-Mektebetü'l-İslamiyye.
- Ulutürk, Veli (1993). *Kur'an-ı Kerim'de Meseller*. EAÜİFD, S.11, s.76
- Yıldırım, Suat (1979). *Kur'an-ı Kerim'de Kıssalar*. AÜİFD, S.3, s.39.
- Taberi, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir (1954). *Câmiu'l-Beyân an Te'vilü Âyi'l-Kur'an*. Mısır: Mustafa el-Babî'l-Halebi ve Evlatları.